



הנשיקה

הנשיקה שלה
על חלון האוטובוס
נוסעת עמי

3 שורות, 7 מילים ונשיקה אחת. סוף סוף הבנתי למה לפעמים כדאי להגיש גם את הלחי השנייה.

רוני סומק

פתוח-סגור-פתוח; מסע
בין מהמורות החיים

עדנה שמש: **לכי רצפי את הים**, הקיבוץ
המאוחד 2018, 380 עמ'

הרומן הרביעי כובש הלב של עדנה שמש **לכי רצפי את הים** נע בין האישי לקולקטיבי, כשקונפליקטים למיניהם מניעים את המסע הנפשי של הגיבורה, עלמא בר, פרופסור לספרות וצלמת: אהבה ופירוק, אמת ושקר, שייכות ואסקפיזם, גבר ואישה, דתי וחילוני, זהות והזדהות, ישראלי-פלסטיני.

לארבעת חלקיו של הספר משותף מוטיב הים על שלל האסוציאציות הנובעות ממנו: "עד הים האחרון", "אבן הים", "הים ביני ובינך" ו"הים אותו הים". שמו של הפרק הראשון מסמן את האהבה השופעת כים אשר עלתה על שרטון לאחר הולדת הבן האוטיסט שהפר את האיזון המשפחתי. הפרק הבא "אבן הים" נסב על חייה הנפתלים של הזקנה מתילדה-יולנדה זעפרני והקשר המיוחד שהתפתח בינה לבין עלמא, המבקשת למצוא לה דמות סבתא שלא היתה לה. טבעת האקוורין (אבן הים) של מתילדה-יולנדה אוצרת את סיפור אהבתה הכואב והבלתי פתור למנו, אברך שהתפקד והיה לאבי בנה מוריס ואז נטש אותה. החוטים הפרומים של סיפורה מתאחים בפרק הבא, "הים ביני ובינך" במפגש ארוטי קצר וסוחף של עלמא

ומוריס במנזר במרסיי, שבמהלכו נודע לעלמא סיפור הכיסוי השקרי שרקח מנו סביב בגידתו והיעלמותו מחיי אשתו.

אבל עיקר המתרחש בשני הפרקים האחרונים מסיט את העדשה לקונפליקט הישראלי-פלסטיני, כשבמארג הנרטיבי נשזרים מדי פעם חוטי זיכרונות, תחושות והרהורים, תמונות וחלומות מציקים כפועל יוצא מן האירועים והדמויות בשני הפרקים הקודמים; ואלה, יחד עם מוטיב הים, הם הרבק המחבר ומלכד בין חלקי הספר.

גולת הכותרת ברומן, שהתפתחותו העלילתית אוצרת לא מעט הפתעות ורגעי מפנה, היא הפרק האחרון שעניינו הקשר הארוטי הקצר והמסעיר בין עלמא ואלי אחיטוב, גבר שחורח, שתקן ומסתורי, ששמו האמיתי וזהותו כפלסטיני החשוד בפעילות עוינת מתגלים לה במפתיע. דמותו תחת השם הבדוי אלי בעצם מבצבצת פה ושם עוד קודם לכן. בפרק הראשון נזכרת עלמא באותו "איש דק ושקט שנשעב אל חיי כמו רוח פרצים, הרעיד את גופי ונעלם"; בפגישה האחרונה בביתה עם אלח'טיב הבורח מן השב"כ, כשהיא משלחת אותו מביתה, הוא מגיב בציטוט של פתגם בערבית: "לך, תרצף את הים..." ומוסיף: "פעם חשבתי שאפשה, עכשיו אני כבר לא בטוח".

עמדה ספקנית זו ביחס לפתרון אפשרי של הסכסוך הישראלי-פלסטיני, אמנם מקבלת חיזוק גם בשם הספר, אבל האמביוולנטיות והמורכבות נחשפות לכל אורכו: בין עלמא לבין המשתתפות בכנס הנשים התוסס במרסיי,

בעיקר בשיחות הארוכות בין עלמא לנפאא חכים, בת כפר בגליל שאיתה היא חולקת חדר. המפגש החם והפתוח בין השתיים טעון גם בדיסוננס המשתקף כבר בשמותיהן הפרטיים: נפאא - שפירושו נאמנות (אבל לאיזו זהות?), ועלמא - המקפל בתוכו שמות שני בני משפחה חללי מלחמה: עמיחי לוריא ומתי אדם.

ופאא - סטודנטית מרדנית, שכותבת סיפורים חתרניים על מצב האישה בחברה הערבית - מציגה את עצמה בפני עלמא כערבייה מוסלמית-פלסטינית-ישראלית. היא מתוודה שכבר אינה יודעת מהי זהותה האמיתית ("יש לי מערבל בטון בלב"); שניים מאחיה המתגוררים מחוץ לישראל הם לדבריה "כמו שני יהודי נודד' מפורזים בעולם".

ביקור בשוק של מרסיי מחדד אצל השתיים רגישויות קיימות: ופאא, הקולטת מיד את המתח, החשש והזרות מצד עלמא בשיטוטיהן בין הדוכנים בשוק המוסלמי ההומה, כמו גאה ביכולתה לשמש אשת חסות המספקת הגנה לעלמא, ובחדרן במנזר לא יצליחו השתיים להחניק את הרצון לדבר על הקונפליקט הממושך ותוצאותיו ההרסניות לשני העמים: ובתוך כל זאת "הרהבנו ואפינו זו כנגד זו פיתות של פיוס עם זעטר ושמן זית, וחלה קלועה לשבת" אומרת עלמא; אך עד מהרה שבה כל אחת לטיעוניה המוצקים "לבנה על לבנה, עד שגבה בינינו קיר".

בעל כורחן קם וניצב שוב הקיר החוצץ ביניהן. הפעם בשדה התעופה במרסיי בדרכן חזרה לארץ, כשמתעררר בעלמא חשש סתום ממילוי

בוועז חזן

אני קופץ

אני קופץ אל על רמון שמתפוצץ
מפרק אותו לאלף עצאזל
מלים יפות מזקקות אותי
לכדי משיח
חתול או כלב פודאי היו יותר
ממני זהירים
אני חוזר לגור עם ההורים
כמו עוד ואזה או שטיח

השיר הזה של בוועז חזן, הוא בעצמו כמו רימון קטן ורחוס שעושה לנו פיצוץ בראש ומשאיר אותו שלם: קופץ, מתפוצץ, מזדקק למשיח, עולה השמימה ומתרסק לשטיח ועל השטיח בבית ההורים, המקום הנמוך ביותר שבו אפשר רק להרויח, כי אין כבר מה להפסיד. ואכן, עצם כתיבתו של השיר היפה הזה, מסמנת כבר את ההיווכחות, את השלב מלא החיים של ההזדקפות, של הושטת היד או הרגל אל מחוץ להריסות בעצם הבנייה והחיבור שלהן לשיר. סרנדה פרולטרית עירונית, עלילת תבוסה אנושית ממיסת לבבות, שבוקעת מגרונו הצרוד של גבר אחד אבוד, תערוכת של בוקובסקי, אהוד בנאי וזוהר ארגוב; שממנה נרקח דיוקן שרמנטי של טרובדור אורכני, שקפץ על הרימון המתפוצץ של החיים בשתי ידיים ובתום הסיבוב חזר לבית הוריו עם הזנב בין הרגליים. היום הוא עמוק בתוך "חומס המשורר" ואין לו זמן לכתוב שירה.

מבוקשה של ופאא לשאת עבודה תיק המכיל מתנה להוריה. ופאא מגיבה בחיוך אירוני שמשמעו "עצב וקבלת הדין, גם סוג נחרץ של ייאוש", כאילו צפתה מראש את הסירוב. ובכל זאת היא מוחלת על עלבונה ומנסה לשמר ולטפח את המרקם הידידותי שנוצר ביניהן; ולאחר שובן ארצה היא מזמינה את עלמא לביקור בכפרה. שתיהן מסכימות ורוצות בכנות להיפגש, אבל כאן מסתיים הרומן, והמפגש הוא בגדר הבטחה הדדית בלתי ממומשת. הרברים נשארים פתוחים. בעיית הסכסוך נשארת בעינה לא משום שאינה פתירה, אלא בגלל העייפות או הייאוש מן ההתמודדות איתה. לכן משם הספר "לכי רצפי את הים" משתמע מצד אחד חוסר הסיכוי, בבחינת "לך עשה את הבלתי אפשרי וחסר התוחלת", ומצד שני, מתשמע ממנו גם טון מוחה על העמדה התבוסתנית, כמו גם על חוטים פרומים ובלתי מתאחים במובנים שונים בחיינו.

וזהו עיקרון נוסף המניע את הרומן: למעשה, כל הדמויות בו מתמודדות באופן זה או אחר עם מציאות המכילה נוכחות שיש בה העדר וסימני שאלה לא פתורים. תמיד – שחי בנפרד מעלמא, אבל הוא עדיין אוהב אותה ואינו מוותר על ביקורי פתע ליליים רוויי חשק בביתם – הוא בחזקת נעדר-נוכח. מנו, בעלה השני והנוטש של מתילדה-יולנדה, מוסיף לחיות בתודעתה ובטבעת האקוומרין שהעניק לה. בלבה חקוקה גם דמות בנם המשותף שננטש אף הוא והיגר לצרפת. דמותו של לוטם, הבן האוטיסט בהוסטל הרחוק, מלווה את עלמא כצל, פולשת לחלומותיה המסויטים ומייצרת דאגה אינסופית ורגשות אשם. במחשבותיה מתגוששים על הבכורה תמיה, בעלה-בנפרד, ואל-עלי, המתחזה שנעלם מחייה.

אלומת אור על המתחולל בנפשה של עלמא ומעלה את סף רגישותה לפרטים, לתגובות ולהתרחשויות. "אנחנו יושבים ושותקים. ריח מתוק של שוקולד תלוי בינינו". היא אינה מעזה להירדם בלילה בעקבות חלום מסויט "שמא ישוב לוטם ויתגנב אל לבי ויכבוש לו בתוכי את כל המקומות... התחלתי להגיף מפניו את לבי ולא ידעתי את נפשי". וישנם קטעי תיאור חזקים של ההעדר ותחושת הריקנות בעקבות התרחקותו של תמיר. המשפט הפותח את הרומן הוא יריית הפתיחה המלווה אותנו לכל אורכו: "אני ישנה ולבי ער. כל כך הרבה שנים חלפו ועדיין אני לא בטוחה שמדובר באהבה".

ספרה של עדנה שמש, שמשמעות כותרתו "לכי רצפי את הים" הולמת את ארבעת חלקיו, אכן מציג תמונה מהימנה מן המציאות הישראלית הסבוכה בהיבטיה האישיים והקולקטיביים, על סימני השאלה והתהיות המצפים למענה ולפתרון.

יערה בן דוד

לאחר שהיא משחררת אותו מכבלי הדת ומפחדיו ומלמדת אותו ליהנות ממגעמי הגוף, ולאחר שהיה לרופא מצליח, הוא מסובב אותה בכחש ונוטש אותה ואת בנם.

המצלמה הקיקלופית הצמודה לעלמא היא העין השלישית הקולטת ומסננת. היא "רואה יותר ממה שאני רואה בעיני הדם והבשר שלי". בכישרונה הנרבל המוכח מיטיבה עדנה שמש להמחיש במילים את מושאי ראייתה של המצלמה.

כך האיגואנה המפלצתית על כתפו של אלי, ומאוחר יותר עירומו המלא מולה, וכך בתמונות מביתה של מתילדה-יולנדה בחייה ובמותה.

סגנון הכתיבה רגיש, מדויק ועשיר. במיוחד משאיר את רישומו תיאור יחסי האם עם בנה האוטיסט. התקשורת הרעועה ביניהם מטילה

עדנה שמש
לכי, רצפי את הים



הוצאת הקיבוץ המאוחד

בהתמודדות עם החסר, הכאב והגעגועים, דווקא הנשים מתגלות כאן בעוצמתן. הן דעתניות, עצמאיות ואינן חוששות ממאבק. ופאא חכים רוכשת השכלה אקדמית ומצהירה שלא תינשא, כדי לא להיות נתונה למרותו של גבר נחות ממנה, אף שהיא מודעת למחיר: היא לא תוכל ללדת ילד בחברה השמרנית שבה היא חיה.

עלמא בר, גיבורת הרומן הכתוב בגוף ראשון, היא אישה אקטיבית ויוזמת,

המנהלת את חייה מתוך מודעות מלאה, מעומק בדירותה.

מתילדה-יולנדה, שידעה מהמורות וקשיים לאחר מות בעלה הראשון, נישאת למנו, מושכת לכדה בעול הפרנסה, מממנת את לימודי הרפואה שלו ובכך כובלת את עצמה אליו.